

Колеснікова Л. І.

ст. викладач кафедри романо-германських мов

Горлівського державного педагогічного

інституту іноземних мов

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ДІВЧАТ-ПІДЛІТКІВ У НІМЕЧЧИНІ ЯК БАГАТОПЛАНОВА ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ

У статті розглядаються причини девіантної поведінки дівчат-підлітків у Німеччині, особливості агресивної поведінки дівчат, її наслідки. Досліджено вплив сімейного виховання на прояви насильства з боку дівчат, зв'язок насильницької поведінки дівчат з успішністю в школі. На основі аналізу праць зарубіжних авторів представлено заходи щодо профілактики цього явища.

Ключові слова: *фактори ризику, насильницькі дії, стереотипні гендерні норми, соціальний клімат, дівчата-підлітки.*

В статье рассматриваются причины девиантного поведения девушек-подростков в Германии, особенности агрессивного поведения девушек, ее последствия. Исследовано влияние семейного воспитания на проявления насилия со стороны девушек, связь насильственного поведения девушек с успеваемостью в школе. На основе анализа трудов зарубежных авторов представлены мероприятия по профилактике этого явления.

Ключевые слова: *факторы риска, насильственные действия, стереотипные гендерные нормы, социальный климат, девочки-подростки.*

In the article the reasons of deviant behavior of teen girls in Germany, the peculiarities of aggressive behavior of girls, its consequences. The influence of family upbringing on shows of violence from the girls' side, link of girls' violent behavior with success in the school. Methods of this phenomenon prophylactic are presented on the basis of the foreign author's works analysis.

Key words: *risk factors, violent actions, teen girls, stereotypical gender norms, social climate.*

Проблема насильства стала невідкладною проблемою сьогодення як гостре соціальне явище. Насильство має соціально-економічне підґрунтя. Низький економічний рівень є значним фактором, що сприяє виникненню насильства і злочинності у суспільстві. Насильство є соціально-психологічним

явищем, бо нерозв'язані суспільством та особистістю проблеми соціалізації, самоствердження, ідентифікації породжують відповідні соціально-психологічні явища, такі як маргінальні форми самовираження та самоствердження, десоціалізацію особистості. Німецькі соціологи відмічають різке підвищення насильства серед дівчаток та молодих дівчат у Німеччині. З'явилося навіть жаргонне слово «мача» як варіант жіночого роду від «мачо». Дівчата все частіше виявляють агресивність, грубість та прагнуть вирішувати конфлікти силою. Якщо раніше дівчата шукали захисту у своїх старших братів або батьків, то зараз «дівчина-мача» впевнена у своїх силах. Вона може пустити в хід кулаки, вилятися не тільки на вулиці, але й в школі. Як стверджує статистика, за останні 15 років кількість дівчат-підлітків в Німеччині, які здійснили акти насильства, зросла в 4 рази. Серед злочинів, які здійснюються підлітками у Німеччині, у кожному п'ятому випадку нанесення тяжких тілесних ушкоджень злочинцями є дівчата. Такий високий ступінь прояву насильства серед дівчат-підлітків зумовлений багатьма чинниками, не в останню чергу впливом стереотипних гендерних ролей.

Соціологи, педагоги, психологи, поліція та громадськість Німеччини б'ють на сполох, проблема потребує досконального вивчення та негайного вирішення. У Німеччині з'явилися праці педагогів та соціальних психологів, які висвітлюють причини, умови, види проявів насильства, яке здійснюється дівчатами-підлітками. На увагу заслуговує також досвід громадських організацій по профілактиці насильства серед дівчат.

При підготовці статті важливе значення мали роботи К. Пфайффера, У. Майера, К.-Ю. Тіллманна, К. Флеш, К. Брунс, Л. Хальбхубер, Д. Кровачека, які досліджували акти насильства з боку дівчат-підлітків, роль сім'ї і суспільства в боротьбі з цим явищем, вплив стереотипних гендерних ролей на агресивність дівчат-підлітків та інших чинників, шляхи вирішення цієї великої соціальної проблеми.

Психологічні особливості агресивної поведінки підлітків досліджували Л. Семенюк, Т. Драгунова, Н. Михайлова, які довели взаємозв'язок між активністю, реактивністю та агресією. Соціологи В. Кудрявцев, Ю. Кудрявцев, С. Бородин, В. Нерсесян дотримуються думки, що багато коренів насильства криється у структурі недосконалих соціальних механізмів. На їх думку, навіть демократичні механізми влади передбачають підпорядкування меншості волі більшості. Тому питання розбудови демократії в усіх її проявах є передусім питанням про зменшення вольового тиску на людину з боку влади, збагачення форм індивідуального самовираження.

Мета статті полягає у дослідженні причин девіантної поведінки дівчат-підлітків у Німеччині, впливу сімейного виховання на прояви насильства з боку дівчат, зв'язок насильницької поведінки дівчат з успішністю в школі, а також у дослідженні видів насильницьких дій дівчат-підлітків та шляхів вирішення цієї проблеми.

Зміни, які відбуваються у сучасному суспільстві, глобалізація,

інтеграція, інформатизація неможливі без гармонізації суспільних відносин. Великого значення набуває концепція рівноправної соціалізації як частини політики соціальної справедливості, гендерної рівності та гарантії забезпечення рівних прав усіх громадян. Ці положення підтверджено національними законодавствами, а також ратифікованими міжнародними документами. Нова епоха несе нову ментальність, змінюються цінності, стосунки один до одного. Все складніше стає виховувати особу, яка гідно відповідає усім вимогам цивілізованого суспільства. Одним з важливих завдань нашого сьогодення є робота з девіантними дітьми. Велику тривогу у педагогів, соціологів, громадських діячів Німеччини викликає той факт, що кількість правопорушень, вчинених дівчатами-підлітками, збільшується. Між 1993 та 2007 роками кількість правопорушень з нанесенням тілесних ушкоджень з боку дівчат зросла майже втричі. Особливо зухвалу поведінку виявляють дівчата у віці між 12 та 16 роками. Серед злочинів якраз тяжкі тілесні ушкодження наносять найчастіше дівчата, якщо вони об'єднуються у групи. Проведені дослідження доводять, що девіантні дівчата здійснюють насильницькі дії скоріше у групі своїх одноліток, подруг, знайомих. Такі банди (Mädchen-Gangs, Mädchen-Clique) борються за визнання, за свою репутацію, за титул самих сильних, жорстоких, безжальних. Дівчата намагаються пробитися, силою завоювати визнання серед своїх однолітків. Вони впевнені, що треба бути грубими, різкими, щоб тебе поважали. Як у складі дівочих угруповань, так і у складі змішаних груп, девіантні дівчата мають великий авторитет [1]. З острахом поліція констатує зростання дівочих банд, особливо у великих містах, які діють за принципом «Завойовувати території та захищати їх». Але такі банди зустрічаються перш за все у такому соціальному середовищі, де, як правило, для таких дівчат не існує ніяких перспектив. Ані в школі, ані на роботі вони не мають успіху. Із бесід з такими дівчатами соціологи та педагоги дізнаються, що лише на вулиці девіантні дівчата знаходять своє кохання, розраду, симпатію, успіх. Місцем, де звичайно здійснюються насильницькі дії з боку дівчат, є шкільний двір, вулиця та молодіжні групи, в яких дівчата завойовують повагу. Смикання за волосся, щипання, подряпання, кидання предметів у свого ворога, ляпаси, штовхання – це вже позаду. Репертуар жіночого насильства розширюється за рахунок побиття ногами, ударів кулаками, биття кінчиків пальців. Марбургський психолог Дітер Кровачек робить висновок, що сьогодні дівчата схильні до насильства і роблять це залюбки. Психолог відмічає падіння старих «табу» на вербальному полі битви, бо багато дівчат вживають грубі та вульгарні висловлювання, щоб принизити та зганьбити свого співрозмовника. Вербальні атаки ні в чому не поступаються фізичним. Наприклад, через інтернет девіантні дівчата можуть цілий день або ніч зводити наклеп на когось, ганьбити свого візаві. Таким цькуванням деякі дівчата оволоділи досконало [2, с. 120].

Існує багато причин девіантної поведінки дівчат-підлітків. Засуджені дівчата у Німеччині походять перш за все із сімей з соціальною невлаштованістю, бо, як відмічалось нами раніше, соціальна невлаштованість, психологічна напруга у родині, відсутність матеріальних прибутків, постійна

нестача грошей впливають на якість життя родини, на якість харчування, викликає хвороби, затримку фізичного і інтелектуального розвитку дитини. Безробіття, тимчасова робота, погані житлові умови викликають роздратування, підвищену нервову збудженість, напруженість внутрішньо-сімейних стосунків і, як наслідок, насилля батьків стосовно дітей [3, с. 359]. Стиль виховання у таких сім'ях характеризується високим рівнем непередбачуваності, свавілля та емоційної зневаги. Батьки у таких сім'ях по-різному ставляться до виховання дітей. Одні прагнуть фізичних розправ над своїми дітьми, інші не мають належної освіти, культури, щоб гідно виховувати своїх дітей, у багатьох сім'ях дітей б'ють через те, що немає грошей на горілку, наркотики, їжу. Діти в таких сім'ях самі є жертвами насильницької поведінки батьків, або ж часто спостерігали такі дії між батьками. Якщо дівчата вже в своїй родині спостерігали насилля з боку батьків, братів або інших родичів-чоловіків, вони сприймають насилля як щось нормальне. Вони удаються пізніше до насильства, щоб пробитися у житті, набути визнання. Агресивна поведінка у формі прийняття алкоголю, наркотиків, куріння, думок про суїцид є типовою для таких дівчат. Дівочі угруповання замінюють дівчатам сім'ю.

Факторами ризику девіантної поведінки дівчат-підлітків є відвідування певного типу школи, несприятливий вплив шкільної культури та соціального клімату. Висока квота насилля є типовою майже всюди в таких типах школи Німеччини, куди приймаються учні з низькою успішністю або яким навчання дається дуже важко, тобто у спеціальних школах і в класах основної школи.

Існує тісний зв'язок між агресивною поведінкою дівчат та соціальним кліматом у школі. І. Майер та К.-Ю. Тіллманн зазначають у своєму дослідженні, що важливими факторами є ставлення учнів один до одного та оцінка особистості учня з боку вчителя. Якщо у шкільному колективі існує учнівська дружба та педагогічно тактовне ставлення вчителів до учнів, визнання їх успіхів, то прояви агресивної поведінки з боку дівчат значно рідшають. Виявляється, що девіантні дівчата-підлітки нарікають на те, що їх поведінка, успіхи у навчанні, вчинки розглядаються як з боку вчителів, так і з боку їх одноліток лише у негативному плані. Вони можуть гарно поводитися, не робити нічого дурного, але від них чекають тільки поганого. Процес надання ярлика «злочинця», «невдахи» є великим фактором ризику девіантної поведінки дівчат [1].

Дівчата, які у родині та в школі сприймаються як невдахи, які не мають успіху та поваги, більше схильні до насильницьких дій. На вулиці, на шкільному подвір'ї дівчата імітують чоловічу поведінку, не поступаючись хлопцям ні у чому. Вони діють за принципом: «Хто сильніший – той і правий». Соціологи та психологи відмічають, що розповсюдження порнолітератури, порнофільмів, фільмів жахів, фільмів про насилля значною мірою впливають на поведінку дівчат, особливо у підлітковому віці. Вони підводять їх до думки, що всі конфлікти треба і можна вирішувати силою [6].

У дослідженнях німецьких вчених відмічається, що хлопці йдуть на

злочини із корисливих спонукань, а для дівчат насильство стало спробою самоствердження, проявом емансипації у збоченій (ненормальній) формі [4]. Важко пояснити такі випадки, коли компанії «дівчат-мача» підкараулюють у парках хлопчиків, роздягають їх, б'ють, розглядають під загальний сміх чоловічі статеві органи, глумляться над хлопцями, але при цьому не грабують, не відбирають цінних речей. Коли дівчата-підлітки здійснюють акт насилля або пограбування, мова йде в першу чергу про приниження. Часто причиною агресивних дій з боку дівчат стають суперечки у відносинах. Вони можуть вилити чай на голову, щоб зруйнувати зачіску, вирвати сережки з вух. Все це робиться, щоб принизити та зруйнувати соціальні контакти свого «ворога». Жертвами насилля дівчат-підлітків у першу чергу стають інші дівчата та ті, які належать до кола знайомих, наприклад, які ходять до однієї школи, живуть в одному районі, колишні подруги. Девіантні дівчата не тільки знають свою жертву, але й іноді зустрічаються з нею дуже часто; вони радіють, коли бачать наслідки своєї агресії. На відміну від хлопців, дівчата, як правило, заздалегідь планують свої дії. Вони використовують скоріше свою голову, ніж кулаки, щоб здійснити насильницькі дії. Але це не робить насилля менш деструктивним. Психічне насилля помітне не так швидко, як тілесне, але до нього треба ставитися дуже серйозно, тому що воно може призвести до довготривалої шкоди. Агресивні дії дівчат менш спонтанні, ніж у хлопців. Дівчата підбурюють інших до насильницьких дій або на участь у таких діях з іншими [5].

На формування агресивної моделі поведінки у дівчат-підлітків впливають також стереотипні гендерні норми. Ці норми вимагають від дівчат покори та лагідності, надають перевагу репродуктивній ролі жінки. Класичний розподіл ролей передбачає, що дівчина (жінка) повинна придушувати свою агресію, бути дбайливою, старанною. Приховування власних емоцій та почуттів, будь-яких проблем, відмова від пошуку допомоги негативно впливає на фізичний та емоційний стан людини. Як стверджують німецькі психологи, придушена агресія може бути спрямована проти власного Я, вона призводить до того, що багато дівчат потерпають від головного болю, порушення сну, хронічної втоми, почуття внутрішнього спустошення [5].

Стереотипні гендерні норми вимагають від дівчини бути вірною одному партнеру та підкорятися в статевих стосунках навіть невірному партнеру, або такому, що чинить насильство. Гендерні норми схвалюють або допускають, що чоловік демонструє владу над жінкою. Дівчину або молоду жінку часто примушують до вступу в небажані для неї статеві стосунки (вітчим, друг, роботодавець). Такі норми підвищують ризик агресивної поведінки дівчат-підлітків, вони знеохочують дівчат до отримання освіти, вони примушують їх захищатися та боротися за своє місце у суспільстві. Дівчата-підлітки агресивніше моделюють негативну поведінку дорослих для самоствердження та відстоювання своїх прав. Брак життєвого досвіду, навичок аналізувати власну поведінку, невміння планувати своє подальше життя призводить до підвищення ризику агресивної поведінки.

Є очевидним той факт, що проблема насильства серед дівчат-підлітків

повинна розв'язуватися системно, з урахуванням наведених особливостей. Багато організацій Німеччини, такі як, наприклад, служба допомоги молоді, школи, служба психотерапії, поліція, правосуддя намагаються узгодити та об'єднати зусилля у вихованні правової свідомості, у створенні соціального клімату, який не допускає ізолюваності підлітка, який сприяє розвитку особистості. У. Майер та К.-Ю. Тіллманн великого значення надають розвитку орієнтованої на учня культури навчання. Поруч з цим треба поліпшити соціально-економічні умови життя сімей, з яких походять девіантні дівчата. Особливу роль відіграє однозначне суспільне неприйняття та осудження насильства при вирішенні конфліктів. Заслугове на увагу досвід суспільної організації Pro Familia, яка проводить с «дівчатами-мача» психологічні тренінги, на яких дівчатам розповідають про кохання, секс, про відносини з оточуючим світом, про сімейні цінності. Такі тренінги – це альтернатива тому насильству, яке підліток бачить на екранах телебачення, на шкільному подвір'ї, на вулиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Meier U. Gewalt in der Schule – importiert oder selbstproduziert? Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie. [Електронний ресурс] / U. Meier, K.-J. Tillmann. – Режим доступу http://www.pedocs.de/volltexte/2010/907/pdf/Meier_Tillmann_Gewalt_Schule_2000_W_D_A.pdf
2. Krowatschek D. Wenn mir eine dumm kommt, schlag ich zu. Gewalt und Aggression bei Mädchen / D. Krowatschek. – Kreuz-Verlag, Stuttgart. – 2008. – 179 s.
3. Колеснікова Л. І. Батьківське насилля та його наслідки як проблема сімейного виховання у Німеччині / Л. І. Колеснікова // Наукові праці. Серія: педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 5(155). Частина I. – Донецьк : ДНВЗ «ДОНТУ», 2009. – С. 356–360.
4. Flesch C. Gewalt bei Mädchen / jungen Frauen [Електронний ресурс] / C. Flesch. – Режим доступу: <http://www.wissenschaft-und-frieden.de/seite.php?dossierID=037>
5. Bruhns K. Mädchen und junge Frauen in Deutschland. Lebenssituationen – Problembereiche – Maßnahmen. [Електронний ресурс] / K. Bruhns. – Режим доступу: <http://www.dji.de/bibs/Maedchenbericht.pdf>
Pfeiffer C. Innerfamiliäre Gewalt gegen Kinder und Jugendliche und ihre Auswirkungen. [Електронний ресурс] / C. Pfeiffer, P. Wetzel, D. Enzmann – Режим доступу: <http://www.kfn.de./versions/kfn/assests/fb80.pdf>